

CORINA ISABELLA CSISZÁR

Obiceiuri de primăvară din Maramureș

Capu primăverii

Să pun plantele în pământ, ardei, roșii, să pun în răsaduri ca să încolțească. Că zâce că atunci ies mai puternice, mai bune.¹

Claca de gus gunoiul

Ducéu feciorii gunoiu cu caru la o fată. Și se făcea clacă. Sara jucau, vesăleu, făcei plăcintă.²

Dochia

Urca Dochia când era vreme hâdă cu cojoacele la munte. Și api cobora și tot arunca câte un cojoc până venea căldura.³

Bunavestire

Este dezlegare la pește. Să tămâiază prin casă, prin grădină, prin grajd, ca să-i ferească de rele. La prag să pune un lanț ca să treacă oile peste el. Se crede ca așa vor rămâne unite tot anul, nu se pierde și nu moare niciuna. Se afumă animalele când se scot prima dată în câmp la pășune. Se stropesc și cu agheasmă. De Bunavestire să face și foc pentru șerpi. Se afumă tot ce este pe lângă odor. Api în post mărg oamenii la beserică să să

¹ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Dochia Buda, 55 ani, Lăpuș, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2015.

² Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Marc, 58 ani, Băiuț, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2016.

³ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Pașca, 69 ani, Poiana Botizii, Dosar Nr. 01/L/2015.

mărturisească.⁴

Sara, după ce sfințe soarele, să pun niște cârpe într-o oală și niște tămâie să ai, un ptic de sare și gumă pă dedesupt și le dai foc. Mai demult așe făce femeile. Le lua în mână cu oala și înconjurau casa și șura de trei ori. Zăcé că să departă tăte relele și șărpîi de cătă casă. Și lăsam oala ceie în mijlocul ocolului până ardé tăt, să iasă fumu cela. Dimineața iară făcem așe, până să nu răsară soarele, punem iară cârpe și oală și aprindem.⁵

Ne sculam dimineața și aprindeam cu socru fân și un pic de tămâie pe un miez de cârpă. Așa afumam afară. Și în casă afumam cu tămâie să nu ne muște gândacii (șerpîi). Afumam și vitele cu tămâia ceie. La Sfântu Gheorghe să punea pământ așa la poartă și sub pragu de la vaci puneam un rug și un miez de rătită și două flori de calci. Și treceau printre ele și oile. Se temeau oamenii de lucrurile rele și dacă puneau așa sub prag, nu se mai legau de ele.⁶

Ieșitul la câmp

În Poiana Botizii când ieșeau femeile la câmp, cântau hori în timp ce lucrau:

Floristică din poiană

Floristică din poiană

Bis

Doru-mi-i de tine mamă,

Mamă, dragă,

Și mi-i dor măicuță tare

Bis

De căsuța dumitale

Mamă, dragă.

Poi stați la masă rotunjour

Bis

Locu meu rămâne gol,

Mamă, dragă.

Poi unde stau hainele mele,

⁴ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Dochia Buda, 55 ani, Lăpuș, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2015.

⁵ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Rednic, 72 ani, Oncești, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2017.

⁶ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Pașca, 69 ani, Poiana Botizii, Dosar Nr. 01/L/2015.

Răsărit-o tri lalele,
Mamă, dragă.
Poi stau în ladă-mpăturate
De nime nu-s mai purtate,
Mamă, dragă.
Că cine le-o mai purtat
Face școala prin Bănat,
Mamă, dragă.
Maică de ți dor de mine
Bis
Ié trenu și hai la mine
Mamă, dragă.
Poi ié trenu accelerat
Și hai la mine-n Banat,
Mamă, dragă.

Du-mă, Doamne

Hore cu noduri la seceriș

Du-mă, Doamne-n fundu văii
La Preluca cu durzăii
Unde-i mândruța cu mieii
Du hui, du hui.
Ehei, c-acolo-i mândra cu mieii
Du hui, du hui.
Să iubește cu tăți răii.
Ai, na, na,
Du hui, du hui.
Da-n cel vârvuț de Gutâi,
Da mândră gredină-ngrădii.
A, când era grădina verde
Du hui, du hui.
Da méré mama și o vede.
Da mama zâce că m-a da.
Da eu atunci m-am pus pă lucru,
Da așé cunună mi-am făcut.
Da am pus-o afară
Du hui, du hui.

Da să o sufle vânt de vară.
Să o sufle vintile,
Să-i sufle semințele.
Du hui, du hui.
Da pân tăte grădinile
Pân la tăte fetile.

Cunună de Rusalii; foto: Felician Săteanu

Morăritul

Când eram copil duceam vacile la plug. Tata ducé vacile de coarne și aram. Atuncia ai trăit din porumbu și grâu pă care l-ai semănat. Sfinței grâu cu adiazma de la Rusalii. Cu adiazma care s-o dat în zâlele de Rusalii, te-ai dus la holdele de grâu și ai stropit. Ai adus grâu acasă, l-ai îmblătit, l-ai pus acolo pă Valea Găinii la batoză. Demult, mergeam să măcinăm la Nelu de la moară. Îi zăcé *Moara la Vâlcé*. Ionica Chițanului avé încă o moară, îi zicea *Moara lui Ilie*. Api își punea mama mălaiu în sac, îl pune și dincoace și dincolo și la mijloc îl împărță și-l țapa păstă umăr. Și mi-o pus mama și la mine și méréu cu sacu până la moară la Ilie. Și-ai făcut fărina și ai venit acasă, ai cernut-o cu sâta în covată de lemn; o fo așé coveți lungi. Acoale ai pus fărina și drojdia și ai frământat. Cuptorul o fost acoale afară și ai făcut în cuptor și ai scos ptita sau mălaiu cald. Și cum ne strângem coptiii pă lângă mama să ne deie ptită. Din grâu să făcé numa la zâle mari. Sau ai făcut cocii să dai la coptiii care vineu la colindat. Cobora bătrânii untură din pod de la fum, că demult nu să topté, o țăné la fum. Și tăia atâtica și-o băté de mălaiu, nu că s-o ungă, numa o băté și ț-o dat să mânânci și ai mâncat cu drag.⁷

Lăsarea de sec

La *Lasare* în postu Paștelui, în Curtuiuşu Mare sărbătoreau oamenii în casă. Spălau femeile oalele în vale cu prund. Altele férbéu pă sobă. Punéu o oală mare cu cenușă și făcéu leșie și fierbéu oalele. Și de atunci toată lumea posté. De Lăsare feștecăre făcé mâncare, ce-o vrut. Api de post să făceau picioici cu oloi de floarea soarelui. Că atunci semănam floarea soarelui. Aduceam din câmp floarea soarelui, o puneam în șură, o îmblăteam, făceam blăcei din lemn și sărea sāmânța de pă boșca ceie. O uscam, o alejem cu ciuru, care-i mai mare ca sâta, îi cu găuri mari. Țăpai gozu, rămâné numa sāmânța și o ducéi la oloiniță. Și acolo o punéi și o sfărmai și cură oloiu. Era din siere făcută oloiniță. Te hrănei numa din mirosu cela. Și unjé scrijele de mălai. Atunci un post întreg, mâncai o litără de oloi. Făcéu și căruț de jucărie păntu coptii. Tăié boștele, le băté la mijloc, le sfridilé și băga acolo un lemn și de iasta lature încă o boșcă și o botă și méré coptiii. Mai făcéi fasole de post cu zamă sau numa pârgălită cu ceapă, fasole bătută. Mai punéi picioici în șpori. Și le mâncai cu coajă cu tăt. Numa cu oloi. Atunci ce făcéi în oală pă sobă, aia mâncau tăți. Și coptiii postéu. Api când nu era post și ț-o făcut plăcintă, bine ț-o părut, bună era. Și mai făcéu cozonac cu nucă. Da numa cu apă și fărină, fără ouă, numa drojdie.⁸

În Lăpuș să făcea joc, să adunau fete și feciori la case și jucau. Să petrecea cu plăcinte

⁷ Culegător Corina Isabella Csiszár, Performer Lucreția Matei, 74 ani, Curtuiuşu Mare, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Chi/01/2017.

⁸ Culegător Corina Isabella Csiszár, Performer Lucreția Matei, 74 ani, Curtuiuşu Mare, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Chi/01/2017.

și cârnați, fata ducea mâncarea și feciorii horinca. Noaptea de la 10-11 mergeau și bătrânii și petreceau până dimineața. A doua zi să spălau vasele cu leșie și să începea postul Paștilor. Să mănca numa mâncare de post: fasole, cartofi pregătiți sub diverse forme, tocană, plăcinte de post, cu varză, cu cartofi. Posteau tot postul inclusiv copiii. Înainte de Sfintele Paști cu o săptămână, la intrarea în Ierusalim a Domnului atunci să sfințau mătucăle. În mijlocu postului la Miezu Păresii să făcă slujbă la beserică. Atunci nu să lucră lucru de mână, nu să lucră nimic cu acul. Dacă totuși lucrau, puneau într-o cârpă făină și o legau în stini; sau se dă la un coptil care nu poate încă mulțumi, sau se pune făină și un ou crud într-un blid și să dă la un coptil care nu știe să mulțumească. Erau multe de făcut și ca să nu întârzie cu lucrările, procedau așa cu fărina, ca să nu fie pedepsiți.⁹

La Băiuț se obișnuia să se facă *kurtos kalács* de Lăsare. Au bătele alea confectionate și pun colacii să se coacă în foc pe bote. Se făceau după rețeta de la cozonacu cu nucă. Și chefuiesc, se îmbracă tinerii urât și umblă de la o casă la alta.¹⁰

Să fierbeau oalele cu cenușă la Lăsare și api intra postu. Api făceam cartofi de post, hribe uscate, prune uscate, grâu fiert, mălai fiert, cartofi fierți și făcuți cu ceapă, cu ulei, fasole, păstăi. Făceam noi tăitei de casă de post. Și aceia îi serbém așe și cartofi cu ceapă felii doi ori fripți cu ceapă în oloi, așa cuptușiți. Venea fecioru după mine și pune mama un blid de plăcinte, nește covrigi și un ptic de cârnați. Că n-o fo atâtea prăjituri. Și api mergeam la joc și jucam tăta noaptea. Și mai târziu veneau și bătrânii, părinții tinerilor. Și beau câte un pahar de horincă.¹¹

Floriile

De *Florii* meri, faci coci din făină albă, care, cum vré. Ai pus coșarcă și te-ai dus la cimitir la morminte. Și-ai stat unu dincolo și unu dincoace de mormânt. Și-ai dat coșarca cu cocii peste mormânt, în duminica de Florii. Și-apoi ai împărțat la coptii. Venind de la cimitir ai dat la coptii pă drum sau te-ai băgat în casă unde știei că sunt coptii. Ai dat pomană la mort. Mai culegei *mătucă* de pă lemn și ducé coptiile la beserică și le sfință popa. Și după ce să găta slujba, le împărță la tăta lumea. Ai venit acasă și punéi în jamuri, la grindă și duceai și în grajd la vaci.¹² Să duc mătisoare la beserică și să sfințasc și își ia fiecare. În tot postu să fac pomeni duminică. În Joia Mare să merge cu lumânări la morminte, merg și adulți și copii, să dau de pomană ouă roșii și dulciuri. Astea să dau păstă morminte. Mai dau și la prieteni și vecini. Pe vremuri se țineau Moșii de Florii. La biserica de la noi din sat avem masa moșilor, o masă din stejar. Și veneau niște familii și făceau mâncare de post,

⁹ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Dochia Buda, 55 ani, Lăpuș, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2015.

¹⁰ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Marc, 58 ani, Băiuț, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2016.

¹¹ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Pașca, 69 ani, Poiana Botizii, Dosar Nr. 01/L/2015.

¹² Culegător Corina Isabella Csiszár, Performer Lucreția Matei, 74 ani, Curtuișu Mare, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Chi/01/2017.

fierbeau pere uscate cu zamă (poame uscate în cuptor). Și acelea se dădeau la Moșii de Florii. Vine părintele și citește la morminte și tămâiază la fiecare mormânt. De Florii să pune duminica busuioc sub pernă să-și viseze ursitul.¹³

Noi ducem în săptămâna dinainte de Florii când să face maslu, niște fărină la slujă. Duce tăta lumea, fărină, ulei, pui așa într-o trăistucă. Și să pună pă masă la beserică și să aprinde o lumânare în fiecare trăistucă de aceie. Și popa sfință și afumă. Și fărina ceie îi bună să faci mâncare din ié. Și din fărina ceie pui și la marhă câte un ptic, când le dai de mâncare. De Florii duc mâțe slujă și pun pă mormânt și să împlântă pă mormânt. Mâțele le pună și în grajd supt o grindă. Și când zine o ploaie mare și tuna, când îs vremuri așe, feri Doamne, câteodată și vânt, aducă mătă de aceie și pună pă foc să ardă, că zăce că să liniștău timpurile. Aducă o crenguță de aceie și-o pună în foc.¹⁴

Săptămâna Mare și Paștele

În Oncești, la Paști, când începe postu, în prima săptămână, să zice că luni îi liberă. Marți să zice că îi *Marți între tunuri*. Atunci nu-i bine a lucra, că-i periculos. Îs tunete și fulgere. Și mie mi-i frică. Zăce că a țese îi bine, că dacă țesi și bontănești, iese colțu ierbii. Și miercuri îi *Miercurea Milostivelor*. Atunci iară zăce că-i cu prilej. Știi vara, mai ales așa la câmp, să face așe ca un fel de vuiet de frunze zburând. Și zăce că acele-s *Frumușelele*, îs cu prilej și acele. Zăce că aduc boală, paralizezi dacă dai în ele. Bătrânele zăce că le clătesc. Pună sare slujă într-o hârtie și un miez de pâine ori de fărină. Și le pună pă stâlp vraniți. Și zăce că le-o clătit. Și numa în prima și în ultima miercurie din postul Paștelui să pună acele pă stâlp vraniți. Joi în prima săptămână din post, zăce că să încep *Joile*. Api la Paști, vineri îi *Vinerea sacă* a lui Domnu Iisus, sâmbătă apoi îi *Învieră* la 12 noaptea și cu pasca să duce la 8 dimineața tăta lumea. Și pă la zece vin acasă tăți.

În *Săptămâna Mare* de luni, tăta lumea făcă curățanie, văruiău în casă, spălau tăt. Demult, când era lut pă jos, mărăm înainte de Paști și aducem lut cu desagii. Luam de mai afund din pământ, de unde-i pământu bun, să nu sie cu ptietrii. Și vinem acasă și punem baligă de cal în lut că zăce că-i mai frumos așa, mai galbăn și mai bun de uns pă jos. Și-l călcăm așa cu pticioarele cu apă sierbinte, până era ca untu de moale. Și după ce gătam, ungem cu lutu cela pă jos pân casă, pân șatrii. Marți făcău slujă la biserică. Miercuri iar să face slujă și îi mărturisește pă oamini la beserică. Și în *Joia Mare* să duc la beserică la slujă. Și să clopotă de 12 ori. Să citesc 12 Evanghelii și la fiecare Evanghelie să trage clopotu. Și după ce gată de tras de 12 ori, să leagă clopotele. Și până în ziua de Paști, la Învieră, nu să mai trag. Și dacă moare cineva, nu mai dezleagă clopotele, bate toaca. Bat toaca cu un ciocan ca la mănăstiri. Vineri îi prohodu Domnului. Cine vră, mere la beserică.

¹³ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Dochia Buda, 55 ani, Lăpuș, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2015.

¹⁴ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Rednic, 72 ani, Oncești, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2017.

Și să scoate o cruce mare din altar în biserică, o Răstignire a Domnului Iisus. Și este așa o pânză mare cu chipu lui Domnu Cristos. Și când gată slujba, chipu cela îl ieu 4 fete și-l scot din biserică, două de un capăt, două de altu. Și să duc și înconjoară biserica de 3 ori cântând. Și fetele mai demult, méré tâte cu batic negru și cu păru despletit, în doliu pântru Domnu Iisus. Și după ce înconjoară biserica, intră înăuntru și ridică chipu cela și tăta lumea trece pă sub el. Ouăle le vopșești sâmbăta. Amu tăta lumea taie miel. Da demult nu tare tăieu. Șunca îi mâncarea la Paști, cârnații și ouăle roșii, așé o fo din veci. Știi, unde-i familie mare, ce plăte un porc? Și lua femeia mai bătrână și pregăté când tăié porcu: noa, aiestă-i de Paști, un cârnaț ori doi și un șold. Acele le puné și nu le mai începé nime până la Paști, când să punéu și să sérbéu. Mai demult, am fo mulți, 5 frați și cu părinți 2, eram 7 și făcé mama pită din fărină albă *de nulă* îi zică, era măcinată la moară. Și ce să cerné, ce era cu tărâte, din aceie să făcé pită neagră. Și făcé mama câte 2-3 păști albe și 2-3 de celelalte negre. Și ne tăié numa câte o bucată de ceie albă și mâncam și din cielaltă, să ne ajungă la tăți, tăta săptămâna Luminată. Că mai demult nu era de cumpărat pită, ca amu. Că să făcé pită de mălai, nu făcé nime pită de grâu. Numa la Paști și la alte sărbători să făcé de grâu. Să semăna grâu da mai puțin, o holdă ori două. Tăta lumea numa mălai o semănat. Amu nu mai samână nime nimnic. Dacă este de vândut, amu tăta lumea cumpără.

Când iesă lumea de la Înviere, să duc în cimitir care au morți. Și duci niște lumânări și faci cruce pă mormânt și zăci: *Hristos a înviat!*, că zăce că și atunci aud și morți că-s Paștile. Totdeauna Ionu nost nu zâne acasă până nu méré în cimitir. După ce viném de la Înviere, pregătem traista, care era mai frumoasă. Și primaru încă mai duce și acuma ca mai demult, cu desagii. Așé ducéu mai demult unde era familie mai mare. Punem în traistă o pască care-i mai mândru împtistrită. Aia o pui prima dată într-un ștergar curat. Apoi într-un blid mândru pui tăt felu: șuncă, ouă, un ptic de sare, o căciulie de usturoi, un miez de slănină, usturoi verde, vin, flori și o lumânare. Zăce că tăt felu îi bine să pui într-un blid așa. După ce viném de la sfîntăt, curățam ouăle și le sfărmam așa frumos și le puném în sãmânța de mălai, grâu, orice ai pus. Amestecam în sãmânță că zăceam că-i foarte bine că-i slujită. Și să mai punéu și 3 stropți de sare. Și după ce sfîntă la biserică, fugé tăta lumea, că zăce că la primu care iese pă poarta bisericii, îi merge tăt anu foarte bine. Tăți să-nghesuie și fug și ies pă poarta bisericii. Ajung acasă și prima dată taie din pască o felie de pâine slujită și să ducé la vite întâie, da la cai nu să dădé, numa la vaci și la oi. Și apoi mânca întâi slujăt tăta lumea. După care putéu mânca orice. Și îi bine să mănânce slujăt până la duminica Tomii, în fiecare dimineată. Dacă ai pă oaricine în stână cu oile, api după ce mănâncă lumea acasă, api méré cineva să-i ducă sfîntăt. Îi pun tăt felu, pască, cârnați, șuncă, ouă, țuică, acolo unde șed în colibdi, până nu merei să le duci slujăt.

În zăua de Paști, după ce mânca tăta lumea, era aici o grădină lungă tare și lată și pă loc drept. Și veneau tăți feciorii, fetele și să jucau *De-a mînea* și *De-a circa*. Și fetele și feciorii își făcéu o mînea de gumă dintr-o curea de gumă învîrtită așé, să fie țapănă tare, și-o legau nu știu cum. Și își luau bote mari cum își luau păcurarii și erau vo 10 la bătute și vo 10 la câmp. Erau împărțâți în 2 cum is fotbalistii. Și apoi unu-i dădé mingi la băiatu care înturna mînea cu bota. Unu ridica mînea și celălalt da în ea. Și unu trebuie să fugă și să

pună un *țait* (botă) și trebuia să fugă până la țaitu acela. Fecioru de la bătute fuge acolo. Și cei de la câmp dacă prind mingea și-l nimeresc, atunci cea mărge la câmp și ei trec la bătute. Și înturna de câte 3 ori mingea un fecior. Și dacă nu-l nimeré, tuna altu. Și altu dacă-l nimeré, treceu ceilalți și tăt așé făcé. Și méréu acolo toți și femei și bărbați și copii. În zăua de Paști nu s-o făcut joc, nu să dansa. Și nici nu umbla nime, zăce că în zăle mari, mai ales femeile nu-i bine să mărge pă la căs. Și fetele jucau *Cercuri*. Făcém două cercuri așá alătura și unu mai departe. Și tuna mingea și fugé așé roată pân cercuri. Dacă puté să adjungă în față, ie tuna iară mingea. Dacă nu, să oprea în cercu în care sosea, dacă sosé mingea mai iuti ca ie. Api jucau *Circa*. Să puna o ptiatră și o circă, un capac așá rotund. Și un băiat sta cam la 3-4 metri de ptiatra ceie. Și dădé așá cu bota, să nimerea circa și să sară ptiatra departe. Și fugé, arunca bota din mână și fugé. Și fugé după botă. Și ăia care prindéu circa, fugéu la o groapă. Care ajungea primu să bage în groapa ceie ori bota ori

Moșii de Florii în Țara Lăpușului; foto: Felician Săteanu

circa o câștigat. Și cu circa să juca și în câmp și pă imaș, când mergeau cu vitele.

În zăua de Paști stăteau la Pustă până la ora 3 când clopoté și tăta lumea méré la beserică, că-i a doua Înviere. Și miruie și méré mai multă lume ca la Înviere. Și a doua zi de Paști iar îi slujbă și după slujbă api feciorii fac joc în șură. Că nu erau așa mari ca atunci. Méré feciorii cu muzică și fetele sta afară, feciorii înăuntru. Și jucau prima dată feciorii *Sârba, Feciorescu*, jocuri de-a feciorilor. Și după aceie zăce de învârtit. Și stăte fetele bieteale și așteptau. Zăcé că aia care joacă în zăua de Paști, api tăt anu joacă. Și tăte sta și aștepta să le străge. Și ei le stăga din șură: „Măria lu Pătru, a lu Deorde, Anuță...” Le străga să vină să joace. Jucau *Ciurelu* și *Învârtita*, mai multe jocuri. Lua fecioru mai multe fete la joc, nu juca tăt cu una. Și dacă nu le străga fecioru la joc, nu jucau, stau pă margine. Și juca și cu care nu i-o plăcut să joace. Și méré și părinți la joc, mai ales mamele, bărbați nu așa tare. Femeile méréu mai ales babele, ele îs primele oriunde.¹⁵

În Lăpuș, în sâmbăta de *Paști*, să feștău ouă. Să alejé cine avé cu ce le fești. Le lăsam așé albe și le unjém cu slănină. Pita o făcei în cuptor, îi zăcea paști. Se făcea mare, cu brânză sărată și puneai un ou la mijloc deasupra. Ai băgat-o în cuptor, ai scos-o rumenită. Ai sucit foaia și ai pus brânza cum îți place de groasă, o împături și pui ou. Și o ungi apoi cu ou să lucească.

În noaptea de Paști méréu la beserică, tăta lumea. Tăți tinerii veneau la mine dacă avém fată fecioară. Și stăteau la mine până înainte de 12 noaptea. Și la 12 mergeu în turnu besericii la clopote. Alții suieu în dealu iesta, alții suieu în dealu cela. Și api străgau: *Hristos a înviat!* Și le răsupundéu oamenii de pă drum. Trăjei într-una clopotele până viné preotu. Și să băgau tăți în beserică, tânării méréu în *corușu* besericii. Și apoi iară să trăgeu clopotele. Noi nu ducém coșarcă la sfîntăt. Bătrânii puneau pasca, ouăle și slămina pă masă. Acele o fo întâie, api era mielu și restu, horinca. Méréu și sculam coptiii în dimineața de Paști, să margă după paști. Era cineva care făcea paștile. Méréi cu finja de acasă și cu batistă făcută în casă, din pânză, pusă pă finje. Și dac-ai venit cu paștile, le-ai dat și la porc și la vaci. Și nu mâncai nimic altceva în dimineața de Paști, până nu luai pască cu slănină. Nu știé nime de miel umplut. Puneam un laboș mare și frijeam acolo mielu.

Când făceau femeile primăvara straturi de ceapă și usturoi, să puneau coji de ouă roșii între straturi. Sau ou crud spărgeau și puneau în pământ. Făceau păpuși din cocene cu ațe albe și roșii și puneau între straturi. Sau puneau coasă, să nu-ți deoate nime straturile, să le ferea de otiiu rău.¹⁶

Luni după Paști era *danț*, primu danț după post.

De acasă zăcea mama cătă fecior: „Mă, dacă meri acolo, să joci și cu ceie și cu ceie, joacă cu tăte.”

Méré mama fetii la joc și zăcé cătă fecior: „- Mă, joacă și cu fata mé”, îi zăcé pă nume.

Că nu tăte o știut juca. Și care nu știa, nu vroie feciorii să joace cu ié.

¹⁵ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Rednic, 72 ani, Oncești, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2017.

¹⁶ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Dochia Buda, 55 ani, Lăpuș, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2015.

Să făcea în şură jocu şi jucai *Ştaieru*. Era danţu în şură la Denăş. Şi în odor juca fata cu fecioru *Ştaieru*. Pă cât era odorul oamenilor, părinţi sta pă de lături. Încă suiau acolo pă târnaţ să vadă mai bine, să vedem care, cu care, joacă. Care fecior cu care fată joacă. Că-nsamună că la aceie îi stă gându, pă aceie o cerut-o. Atunci așa zăceam că joacă cu drăguţa. Să ducea la danţ de la amiază încolo, până la amiază erau la beserică. Când să duceau la danţ, întreba feciorul:

„- Tu, joci cu mine *Ştaieru*?”

De nu i-o convenit, zăce:

„- Nu, că m-o cerut altu întâie.”

De i-o convenit, juca cu el. Zăcé mama cătă fecior:

„- Mă, cerutu-ţi-ai fată la *Ştaier*? Du-te cere. Ié, pă aceie s-o ceri. Ai grijă.” De acasă îi spunea la fecior pă care s-o ceară.

Şi tăta lumea ieşea din şură, în odor la *Ştaier*. Ceteraşi cânta şi ei așa roată şi juca *Ştaieri*, nu tăţi îngrămădiţi. Api juca 4 paşi, juca 7 paşi. Şi din iasta marjină de danţ strâga fecioru la celălalt încolo, şi-l băjocuré:

„- Bă, da' cu care fată joci? Bă, da lăsatu-te-o mă-ta să joci?” Glume între tineri.

Când o fo vecernia la beserică, venea popa, cum ajungea în uşa bisericii, s-o tras clopotele şi s-o dus toată lumea la vecerne. După aceie ţi-ai continuat danţu până sara. Sara cântăle ceteraşu şi ai ştiut că trebe să meri acasă. Şi fetele da de cină la ceteraş. În postu Paştelui umbla feciorii câte doi. *Tizeşii alcăzău* ceteraşu şi aieştia umblau pă la fete pân sat. „Noa, tu dai pă atunci de cină, tu dai pă atunci de cină.” Şi mere api la feciori şi zăcé: „Noa, tu dai de prânz la ceteraşi.” Feciorii dau prânzu la ceteraşi. Şi fetele de cină. Şi fata îi pune la masă pă tăţi şi în timpu cinei viné mamele fetelor, vinéu băieţii. Şi pă când găta de cinat, să făcea şi la fată acasă un danţ. Veneau câţi o vrut să vie şi câţi o vrut să joace. Şi juca ceteraşu cât vroia, acoale acasă nu l-o plătit. La danţ era taxă. Da care fată dăde de cină, aceie nu plăte ceteraşu. Api dacă juca cu câte o fată care i-o plăcut, api plăte ceteraşu să-i mai zăcă. Nu vroie ceteraşu numa după ce-i da bani. Şi pă când să găta danţu, fecioru dacă i-o plăcut de o fată, mergea cu ié acasă, o conducé acasă.¹⁷

A doua zi de Paşti, la amiază, să dezlega dansu. Şi se făcea şi a doua şi a treia zi şi de Paşti şi de Izvorul Tămăduirii. După ce vin de la biserică sau de la mănăstiri se face agheasmă şi să sfînşasc animalele. Să adună preoţi şi fac slujba de sfînşire a apei care-i bună pântru tămăduire. Intrau în joc pă la 14 – 15 ani, nu mai devreme. Când intra prima dată în joc fata mergea singură, n-o ducea nime. Când să începea jocu, pune muzăcantu arcu pă ceteră şi zăce de-a lungu, era melodia ceie, *Pă lungu* îi zicea, era o învârtită. Fetele sta de o parte la gard şi feciorii *sub ştenă*. Şi eu mi-am temat o fată la joc, cu care m-am cunoscut dinainte şi m-am înşăles cu ea. Nu mai aştepta fata s-o chemi la joc dacă aţi fost înşăleşi. Venea direct şi-ţi pune mână pă umăr şi începea jocu. Nu mergeau feciorii după fete acasă să le cheme la joc. Fetele méréu mai repede la ştenă. Mamele mergeau şi ele după un ceas, două, să vadă. Api feciorii mai lăsau fetele să joace în mijlocu căminului şi feciorii jucau

¹⁷ Culegător Corina Isabella Csiszár, Performer Lucreţia Matei, 74 ani, Curtuiuşu Mare, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureş, Dosar Chi/01/2017.

pă margine. Le luam și le înconjuram pă fete. Și api încet să trăgeau ele într-o parte. Api vineau mamele să vadă cine, care, pă a cui o joacă. Și nu juca fecioru numa cu o fată, juca cu mai multe. Numa discuta cu ea, juca tăta ziua numa cu aceie, dacă era de să-nsurat. Altfel nu, dacă n-avea pretină, juca cu mai multe. Api ne mai certam, ne mai hârâiem între noi. Mai ajungeau și la bătaie când să uitau doi feciori la o fată.¹⁸ Api o mai fo fete care o răzâmat peretele și nu le-o jucat nime. N-avea prietin sau erau mai multe fete la un fecior. Își mai făceau și în ciudă, să mai hârâiau. Mai erau și care răzâmau peretele și nu le lua nime la joc. De jucat, știu fetele că învățau iarna în șezătoare. Fetele mergeau mai repede la joc și mai târziu apăreau și mamele fetelor în control.¹⁹

Armindenii

La 1 Mai se obișnuia să se pună mesteacăn la porți. În alte zone îi zice Armindenii, aici îi zice Máí Fa. (Arborele de mai) Și merg tinerii și cântă serenadă cu acordeonu în noaptea de 1 Mai. La toată lumea la care găsesc mesteacăn la poartă se cântă cu serenada. Muzicanții cântă și dansează la case, pe la prieteni, la casele unde se găsește pus mesteacăn. Și unde s-o făcut kurtos kalács se întorc înapoi la casa respectivă și acolo să distrează, fac chef. Urma postul Paștelui. Mai posteau care o fo mai bătrâni, că am fo tăți amestecați din toate zonele. Care o vrut o postit tot postul. Catolicii au altfel de post. Unii țineau ambele Paști.²⁰

Rusaliile

Să pune tei la case ca să alunge spiritele rele, pun în casă, la porți, la ferești, la grajduri. În zua de Rusalii să sfințește apa care se folosește la sfințirea pământului. După slujbă ies din parohii cu prapori până în centru și vin și sfințesc apa cu care să stropesc pomii, grădinile, livezile, pentru alungarea dăunătorilor, pentru sfințirea gliei. Se mai sfințește și în casă, în grajduri și să păstrează agheasma.²¹

La noi o fost un *vălaș* în zâua de *Rusalii*. Ce prostie o fost, lucrai o săptămână. Trebuia să șezi acasă, zâua, noaptea, să faci curățenie. Ducei uspecioi. Dumneata ești uspecioiu meu. Méré tăta lumea la beserică. De acolo eu am chemat la mine pă ospăț. Altu zâce: „Ba la mine să vii.” Și temai și îi aducei acasă. Câți ți-ai căpătat. Da numa de la jumătate satu în sus și juma în jos. Înt-aiesta an o fo rându să-i chem eu pă joseni în sus, în

¹⁸ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Dochia Buda, 55 ani, Lăpuș, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2015.

¹⁹ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Gheorghe Tulnici, Lăpuș, 60 ani, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2015.

²⁰ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Marc, 58 ani, Băiuț, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2016.

²¹ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Dochia Buda, 55 ani, Lăpuș, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2015.

cela an, era invers. Chemai neamuri, pretini, nănași, moșoi. Pă cela an, méréi tu la ei. Nu erau blide, tot spălai blide și îi punéi mâncare la următorul.²²

La Rusalii înstruțau cu flori de sânziene și cu tei. Rupém crengi mari de tei și puném flori de sânziene lângă ele și puném în stâltii de la portiță și la casă, că erau casele mai joase și cu streășină. Și băgam în trei locuri, pă margini și la mnijloc. Și la șură puném că zâcé că așé-i bine. Atunci să duc la cruce să sfințască. Sfințau țarina. Țarina încă să mai sfințăște la Sfântu Petru și să scot și atunci icoanele. Să ducé popa și în iasta parte de drum și în ceie parte și sfințește. Méré și stropește cu apă sfințată.²³

La muncile câmpului; foto: colecția Ioana Pop - Tupiță

Sfântul Gheorghe

Atunci toată lumea stropté cu apă, fetele, feciorii și tăta lumea. C-api zice că ești

²² Culegător Corina Isabella Csiszár, Performer Lucreția Matei, 74 ani, Curtuișu Mare, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Chi/01/2017.

²³ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Rednic, 72 ani, Oncești, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2017.

vlăstos tot anu. Când eram eu cocoană, veneau cu ziderea și fugéu pă uliță să te stropască. Turnau direct feciorii cu ziderea apă pă fete. După ce ieşéu de la biserică și era mai cald, atunci începéu să iasă să să ude. Da mai mult tineretu.²⁴

Să udă tinerii, să stropesc între ei cu găleți, să udă, stau ascunși și când trece careva, aruncă pă el. Să zice că aduce bine, belșug, apa îi semn de belșug. Și când însâmbrează oile zăce că-i bine să plouă. Dacă pică Sângeorzul în zi de dulce, zice că-s lăptoasă oile. Când pică în zi de post, nu dau atâta lapte.²⁵

Sânzienele

Puném și întruțam cu crengi de arin și sânziene, tăt așa ca la Rusalii. Mărg fetele după sânziene și noaptea își pun sub pernă și să zice că-și visează ursitu. Sau își fac coronițe și le aruncă pă casă, să vadă care cade, care nu. Dacă îi cade, să mărită în anul ăla. În ajun de Sânziene să culeg și să pun cu busuioc, să le aducă noroc.²⁶

²⁴ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Maria Rednic, 72 ani, Oncești, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2017.

²⁵ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Gheorghe Tulnici, 60 ani, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2015.

²⁶ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Dochia Buda, 55 ani, Lăpuș, din Arhiva C.J.C.P.C.T. M.M., Dosar Nr. 01/L/2015.